

УДК 791.43(477)

Васильчук Т. В.¹, Малахова М. В.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. М-113 НУ «Запорізька політехніка»

ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ

Історія виникнення українського кінематографу розпочалася дуже давно. Ще коли у 1893 р. головний механік одеського Новоросійського університету Йосип Тимченко винайшов і сконструював прототип сучасного кінознімального апарату та апарату для кіно проекції. Тоді ж він здійснив перші у світі кінозйомки – зафільмував вершників і металників списів. Від 7 листопада до 20 грудня 1893 р. в одеському готелі «Франція» демонструвалися ці дві стрічки.

У вересні 1896 р. в Харкові фотограф А. Федецький зняв кілька хронікальних сюжетів, а вже в грудні того ж року-майже синхронно з першим публічним кіносеансом у Парижі він влаштував кіносеанс у Харківському оперному театрі.

Піонери українського кінематографа початку 1900-х років надавали перевагу екранізації популярних українських вистав «Наталка Полтавка»

за участю відомої актриси Марії Заньковецької, «Москаль-чарівник», «Наймичка». Тоді ж мала місце спроба створити фільми на українську історичну тематику, теж на театральній основі. Одним з них був «Богдан Хмельницький» за п'єсою М. Старицького.

З першим роком існування кіно в Україні пов'язана творчість багатьох популярних акторів. Королевою екрана тих часів була Віра Холодна, яка народилася в Полтаві і багато знімалася в Одесі.

З 1919 р. в Радянській Україні почалося тотальне одержавлення кіно. У 1922 р. було створено Всеукраїнське фотокіноуправління, якому вдалося реконструювати одеське та ялтинське підприємства, а в 1928 р. ввести в дію київську фабрику, майбутню Київську кіностудію ім. О. Довженка, одну з найбільших і найсучасніших на той час у світі.

Наприкінці 1920-х рр. в українському кінематографі дедалі гучніше почала заявляти про себе нова модерністська течія, що сформувалася у співпраці режисера Леся Курбаса з письменниками Майком Йогансенем та Юрієм Яновським. Неторовані шляхи долав у кіно самотній режисер і сценарист, відомий скульптор Іван Кавалерідзе («Прометей», «Запорожець за Дунаєм»).

Особливу роль у становленні українського кіномистецтва відіграли фільми О. Довженка, який свою режисерську роботу розпочав на Одеській кіностудії. Народився Олександр Довженко в невеличкому містечку Сосниця на березі, як він пише «зачарованої Десни». Біографам режисера було непросто описувати його життєву і мистецьку дорогу. Така вона багата на події, факти, такий він неоднозначний. Та Олександр Довженко як ніхто інший з українських митців, вирізбив у своїх творах силу національної ідеї, її історію, її об'єднавчу суть. Залюблений в Україну, її людей, він прагнув показати духовну красу українця, бажав їм кращої долі. «З повагою до свого роду» створював він кінофільми, писав прозу.

Його мрією завжди було національне кіно, наближення його естетики до народного мистецтва. У 1928 р. він за сто днів зняв фільм «Звенигора» - історію українського народу від сивої давнини до сучасності. «Картину я не зробив, а проспівав, як птах», - казав митець. Наступною роботою О. Довженка стала стрічка «Арсенал». Цікаво також те, що О. Довженко, який свого часу перебував у лавах Армії УНР, тепер знімав фільм «Арсенал» «з іншого боку».

Його творчість піднесла вітчизняний кінематограф на світовий рівень. Ще через рік, у 1930 р., на екрани вийшов неперевершений шедевр світової кінокласики - «Земля». Фільм, у якому Довженко звернувся до трьох одвічних загальнолюдських тем: життя і смерть, людина і земля, старе і нове, - знімався уже на Київській кінофабриці, яку щойно

розпочали будувати. У 1958 р. на Всесвітній виставці в Брюсселі в результаті опитування, проведеного серед 117 видатних критиків і кінознавців із 26 країн світу, фільм «Земля» було згадано в числі 12 найкращих кінострічок усіх часів і народів. Стилистика, створена Довженком, поклала початок напрямку, який визначають як «українське поетичне кіно».

У 1930 р. в Україні з'явився перший звуковий фільм – документальна стрічка Дзиги Вертова «Симфонія Донбасу», а наступного року глядачі почули голоси акторів у художньому фільмі О. Соловйова «Фронт».

Українське кіно часів Другої світової війни було переважно підпорядковане ідеологічним завданням воєнної доби. Водночас у ці роки були зняті і справжні кіношедеври. До них можна віднести фільм «Райдуга» Марка Донського за сценарієм Ванди Василевської, який з надзвичайною художньою силою передає трагедію окупованого нацистами українського села. Фільм здобув низку міжнародних нагород, серед них премія «Оскар» (1944) в номінації «кращий іноземний фільм».

Сценарій Олександра Довженка «Україна в огні», який Сталін спочатку сприйняв схвально, пізніше було піддано розгромній критиці, а автора – шельмуванню. Однією з причин цього, про що Довженкові натякнули, було те, що у сценарії нічого не було сказано про вирішальну роль Сталіна у перемозі над ворогом. Крім того, у фільмах воєнних років за вказівкою «вождя» пропагувалася ідея швидкої та легкої перемоги над фашизмом.

Хоча українські фільми 1945-53 рр. створювалися за жорсткими канонами «соціалістичного реалізму», їх вирізняють талановита акторська гра, фахова робота кінооператорів і режисерів. На екранах у цей час з'явилися Михайло Романов, Амвросій Бучма, Дмитро Мілютенко, молодий Сергій Бондарчук, фільми «Подвиг розвідника» (1974) режисера Бориса Барнета, оператора Данила Демуцького; «Тарас Шевченко» (1951) режисера Ігоря Савченка, оператора Данила Демуцького та інші.

У часи політичної «відлиги» другої половини 1950-х – поч. 60-х рр. стрімко зростає українська кінопродукція. Багато з фільмів тих років і досі користуються великим глядацьким успіхом.